

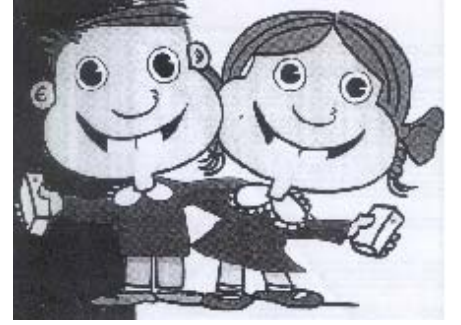

OKUL SÜTÜ PROGRAMI

Dr. Sibel TAN, TEAE

1. Giriş

Bir ülkenin kalkınma düzeyi belirlenirken klasik yaklaşım ekonomik kalkınmanın bir göstergesi olan kişi başına düşen milli gelir ve yıllık büyüme hızlarının tespitidir. Fakat ekonomik kalkınma yanında eğitim, sağlık ve beslenme düzeylerini ifade eden sosyal kalkınma da ülkelerin geleceği açısından son derece önemlidir.

Bütün toplumlarda sağlık ve beslenme bakımından çocuklar en duyarlı grubu oluşturmaktadır. Çünkü çocuklar hem korunmaya muhtaç bireyler ve hem de bir toplumun geleceğini oluşturan en güçlü potansiyeldir. Dolayısıyla çocukların sağlıklı olması iyi beslenmesi ve iyi eğitilmesi birbirini tamamlar bir şekilde sağlanabilirse çocuklar ülkelerin güvenilir ve mutlu yarınları olabilir.

Dünyada çocuk haklarını koruma adına bir çok tedbirler alınırken Türkiye’de bu konuda atılan ilk adım “Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi’nin” 1928 yılında Ulu Önder Atatürk tarafından imzalanması olmuştur. En son 13 Kasım 1996 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü’nün davetiyle yayınlanan “Dünya Gıda Güvencesi Roma Deklarasyonu” ile herkesin yeterli ve güvenli gıdaya erişme hakkı olduğu teyit edilerek dünyadaki bütün ülkelerde en geç yetersiz beslenen nüfusun 2010 yılına kadar azaltılmasına yönelik tedbirler için taahhütte bulunulmuştur. Türkiye’de bu deklarasyona imza atan ülkeler arasında yer almıştır (Arslan, 2001).

“Dünya Gıda Zirvesi Yükümlülüklerinde” yeterli ve dengeli beslenme açısından güvenli gıdaya ulaşılması ve bu gıdanın en etkin şekilde kullanılmasına yönelik politikaların uygulanacağı taahhüt edilmiş ve bu eylemde özellikle okul beslenme programlarına dikkat çekilmiştir.

Türkiye’de değişik dönemlerde özellikle ilk öğretim çağındaki çocuklara çeşitli beslenme programları uygulanmıştır. Bu amaçla 2001-2002 eğitim ve öğretim döneminde 969 ilk öğretim okulunda yaklaşık 1 milyon 100 bin öğrenciye günde 200 ml süt dağıtımını hedefleyen okul sütü programı başlatılmıştır. Bu program Devlet Bakanlığının koordinatörlüğünde süt sanayicilerinin desteğiyle, İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır olmak üzere dört ilde yürütülmüştür. Aynı uygulama okul sayısı artırılarak 2002-2003 eğitim yılında da devam etmiştir.

Okul sütü programı ile okul çağı çocuklara dengeli beslenme ve sağlık açısından son derece önemli olan sütün sevdirilerek daha sağlıklı bir tüketim alışkanlığının kazandırılması hedeflenmiştir. Dolayısıyla büyüme, gelişme, bilgi ve beceri kazanma açısından son derece önemli olan okul yıllarında bu derece önemli ve sosyal içerikli bir programın uygulanması çok önemli bir girişim olmuştur.

2. Dünyada Okul Sütü Programları

Dünyada 80'den fazla ülkede değişik dönemlerde okul sütü projeleri uygulanmıştır. 1990'lı yıllarda önemi artan bu projelerin sağlıklı bir nesil yetiştirmede çok önemli rolü olmuştur. Dünyada uygulanan bu projelerin en önemli amaçlarından biri de teknolojinin sunduğu tüm olanakların kullanılarak sağlıklı ve hijyenik süt tüketiminin yaygınlaştırılmasıdır.

Yine Okul Sütü programı uygulayan ülkelerin diğer ortak bir özelliği projenin geliştirilmesi ve uygulama alanının genişletilmesi için konunun süreklilik kazanmasıdır. Bu konunun 8 yıldır uluslar arası platformda ele alınması dünya ülkelerinin ve uluslar arası toplulukların konuya verdikleri önem dikkat çekicidir. Bu kapsamda okul sütü programının uygulandığı ülkelerden bazı örnekler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- ❖ Hollanda, okul beslenme yasasını tanıyan ilk ülkedir. Yasada özellikle düzenli yiyecek bulamadıkları için okula devam edemeyen çocuklara yiyecek sağlanması konusu belirtilmiştir.
- ❖ Danimarka (1902), İsveç (1903) okul beslenme programlarının uygulanması için il yöneticilerine yasal sorumlular yüklemiştir.
- ❖ Çek Cumhuriyeti çalışmalarda ulaşılan başarıda devletin rolünü en açık şekilde ortaya koyan ülkedir. Küçük ölçekli bir işletme tarafından 1996 yılında başkent Prag'da başlatılan Okul Sütü Programı, 1999 yılına gelindiğinde devlet projesi haline gelmiştir. Bu dönemde hükümet Okul Sütü Projesi finansmanının %50'sinin devlet tarafından karşılanmasına karar verirken diğer taraftan projenin ülke çapında yaygınlaştırılmasına çalışmıştır.
- ❖ Okul Sütü Programında örnek gösterilebilecek diğer başarılı bir ülke de Çin'dir. Dünyanın en kalabalık ülkesi olma özelliğini taşıyan Çin, Okul Sütü Programını 1999 yılında beş pilot bölgede başlatmıştır. Çin'de 200 milyon öğrenci için uygulanan bu proje çok başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır. Bu program ile sadece çocukların sağlığı değil tarım sektörü için çok pozitif sonuçlar alınmıştır. 1999 yılında 4 milyon olan süt tüketimi 2001 yılında 11 milyon tona yükselmiştir.

- ❖ Okul sütü programının uzun yıllardan beri başarı ile uygulandığı ülkelerden biri de Portekiz'dir. 1972-1976 yılları arasında pilot proje şeklinde yürütülen çalışmanın kapsamı, daha sonra aşamalı olarak genişletilerek 1991 yılında 1 milyon çocuğa ulaşmıştır. "Okul Sütü" uygulamaları sonucunda yıllık kişi başına içme sütü tüketimi 29 litreden 70 litreye yükselmiş, 10 yıl içerisinde boy ortalamasında 3 cm'ye yakın artış, ayrıca çocukların okula devam ve zihinsel aktivitelerinde belirgin değişiklikler gözlenmiştir.
- ❖ İsveç'teki uygulamalar da başarı ile tamamlanmıştır. İsveç'te yapılan birçok bilimsel araştırmada dengeli kahvaltı eden çocuklarda diğerlerine oranla konsantrasyon artışı, hata yapma oranında düşüş, çalışma hızında artış, yaratıcılık gücünde artış ve fiziksel dayanıklılıklarında artışlar gözlenmiştir.

3. Türkiye’de Okul Sütü Programı Uygulaması

Türkiye’de süt sektöründe üretimden tüketime kadar birçok yapısal problem vardır. Bu problemlerden en önemlileri kişi başına süt ve süt ürünleri tüketiminin gelişmiş ülkelerin çok gerisinde olması ve tüketilen sütün de büyük ölçüde hijyenik şartlara sahip olmamasıdır. Tablo 1’den de görüldüğü gibi seçilmiş ülkelerde kişi başına içme sütü tüketimi yaklaşık olarak Türkiye’nin 6-7 katı daha fazladır. Diğer taraftan Türkiye’de kişi başına düşen bu tüketimin yalnızca 6 kg’nın hijyenik süt olması konunun ciddiyetini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Yavuz vd., 2001, Tan, 2001).

Tablo 1. Bazı Ülkelerde ve Türkiye’de Kişibaşına Yıllık İçme Sütü Tüketimi (kg/yıl)

Ülkeler	Tüketim
Türkiye	15
Arjantin	61
Avustralya	108
AB	95
Rusya	94
ABD	95

Kaynak: Tan, 2001.

Türkiye’de okul öncesi ilk öğretim gören öğrenci sayısı 12 milyonu geçmektedir. Toplam nüfusumuzun %20’sini oluşturan bu nüfusa okul sağlık ve beslenme hizmetlerinin götürülmesi ülkenin geleceği açısından hayati önem taşımaktadır. Bu konuda yapılan uygulamalar aşağıdaki gibi kısada özetlenebilir;

- ❖ Dünya Sağlık Örgütü’nün Türkiye genelinde yaptığı bir çalışmada, tüm nüfusun %80’inde hayvansal protein ve buna bağlı olarak vitamin eksikliği olduğu gözlenmiş ve buna bağlı olarak UNICEF 1956-1957 öğretim döneminde ilk okullarda deneme niteliğinde bir gıda yardım uygulaması başlatmıştır. Bu uygulama 1965’de sona ermiştir.
- ❖ III. Beş Yıllık Kalkınma Planında beslenme programlarının kendi kaynaklarımızdan karşılanabileceği açıklanarak öğrencilere un, margarin, pirinç, soyalı un, gibi gıdaların yanında 79.571 ton süttozu yardımı yapılmıştır.
- ❖ 1984-1985 öğretim döneminde 14 ildeki 1 279 957 öğrenciye 5 119 920 litre süt dağıtımı yapılmıştır.
- ❖ 1985-1986 öğretim döneminde 3 büyük ilin gece kondu bölgelerindeki 215 380 öğrenciye 841 530 litre süt dağıtılmış,
- ❖ 1987-1988 öğretim döneminde ise 10 ildeki 643 530 öğrenciye, 3 861 450 litre sterilize süt dağıtılmıştır.

görülen Laktoz sancıları olmuştur. Bu projede yalnızca süt içme alışkanlığının kazandırılması değil özellikle “Hijyenik” süt tüketiminin artırılması özellikle amaçlanmıştır.

- ❖ Okul sütü programları içerisinde en son uygulama 2001-2002 ve 2002-2003 eğitim ve öğretim yıllarında uygulanan “Okul Sütü Projesi” olmuştur. İlköğretim çağındaki çocukların sağlıklı gelişmesi, dengeli beslenme ve süt içme alışkanlığının kazandırılması amacıyla uygulanan program Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Milli Eğitim Bakanlığı ve SETBİR işbirliği ile yapılmıştır. Bu uygulamada seçilen dört ilde 1 milyon öğrenciye günlük olarak 200 ml lik uzun ömürlü (UHT) süt dağıtımı yapılmıştır. Okullarda gerek temsilci öğretmenlere gerekse öğrencilere uygulanan eğitim programları çeşitli eğitim materyali ile desteklenerek projenin etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. Uygulama sırasında karşılaşılan en belirgin problemlerden biri süt içmeye alışkın olmayan çocuklarda

4. Genel Değerlendirme

Dünya tarihinde gelişmiş bir çok ülkede çocukların dengeli ve yeterli beslenmesi kalkınmanın en temel ilkesi olarak ele alınmıştır. Bu nedenle çocuk haklarının korunmasına yönelik sözleşmeler sürekli dünya gündeminde kalmış ve çeşitli ülkelerin imzaları bu sözleşmelerin altında yer almıştır. Dünyada beslenme konusunda uygulanan bütün programlarda hedef kitle olarak okul çağı çocukları seçilmiştir. Bunun temel sebebi bu yaş gurubu çocukların büyüme ve gelişme açısından olduğu kadar sağlık ve korunma açısından da iyi beslenmeye muhtaç olmalarıdır.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çeşitli dönemlerde okul çağı çocuklara sağlıklı beslenmenin temini için gıda yardımları yapılmıştır. Bu konuda son iki yıldır uygulanan “Okul Sütü Projesi” en olumlu örneklerden biridir. Bu proje sonucunda uygulamanın yapıldığı okullardaki öğrencilerin yılda 72 litre süt içmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu projenin süt üretimi üzerine katkısı düşünülürse ortalama 10 milyon ton olan süt üretiminin 18 milyon tona çıkabileceği süt üreticisi açısından altı çizilmesi gereken bir konudur. Nitekim bir ürünün talebi o ürünün arzını belirleyen en önemli faktördür.

Bu tip projelerin etkinliğini artırmak için uygulamaların veli, öğretmen ve öğrenci üçgeni içerisinde eğitim programlarının yoğunlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca uygulamanın yapıldığı diğer ülkelerde olduğu gibi proje sonuçlarının çocukların beden ve ruh sağlığı, beslenme alışkanlıkları ve fiziksel gelişimlerdeki değişikliklerin sürekli olarak incelenmesi ve uygulamaların pozitif sonuçlarının açıkça ortaya konması gereklidir. Bu konuda dikkat çekilmesi gereken en önemli konulardan biride yalnızca süt içme alışkanlığının kazandırılması değil özellikle “hijyenik” süt içme alışkanlığının kazandırılmasıdır.

❖ “Yetişkinlerinden çok çocuklarını düşünen, onları koruyan ve sağlıklı yetiştirilmelerini destekleyen ve sağlayan bir ulus, gözü arkada kalmadan, geleceğini daha iyi ve daha güzel olanların ellerine terk edebilir.”

M. Kemal ATATÜRK

(1928 Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesini İmzalarken)

KAYNAKLAR

1. Arslan P., (2001), Okul Sütü Beslenme Programlarının Önemi, Hacettepe Ün., Ankara
2. Tan S., (2001), Yeni Bin Yılda Dünyadaki Gelişmeler Işığında Türkiye’de Süt Sektörü, Sağlıklı Yaşamda Süt ve Süt Ürünleri Paneli, Antalya.
3. Tan S., Ertürk., E. ,(2002), Süt ve Süt Mamulleri Durum ve Tahmin Raporu, TEAE , Ankara.
4. Yavuz F., vd., (2001), Türkiye’de Süt pazarlama Sisteminin İyileştirilmesi İçin Kurumsal yapılanma İhtiyacı Üzerine Bir Araştırma, TEA, Ankara.

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara

Faks:0.312.322 8531

Web: <http://www.aeri.org.tr>

e-mail: aeri@aeri.org.tr